

Spætter, *Dendrocopus*, *Picus*

Den store FLAGSPÆTTE, *Dendrocopus major*, har sort overside med hvide vingefelter, de sorte vingefjer er spættet med hvide pletter, bugen er hvidlig og bagtil rød, hannen har et rødt bånd over nakken. Vor mest alm. art, yngler i de fleste skove og plantager.

GRØNSPÆTTEN, *Picus viridis*; oversiden er lysegrøn, bagtil gulgrøn, svingfjerene mørkebrune med gullige pletter og undersiden grågrøn, den udfarvede han har rød pande og isse. Ynglede for et århundrede siden i næsten alle skove, er nu en fåtallig ynglefugl i jyske plantager.

– Danmarks Dyreverden 8, 10-21.

Spætte, fællesgermansk, ældre nydansk spæt, flertal spætter; oldnordisk spætr; af oldhøjtysk speht, der vist er beslægtet med fuglens latinske slægtsnavn *Picus*, med ord som spir og spig(er), der henyttes da til det lange spidse næb (1). I stednavnet Spettrup 1446ff Vejle a. (2).

Skovkok (-'hane') Als, Sundeved 1884 (3), sml. grønspætte; *bomhakker* 'træhakker' Als og *nedhakker* Anholt o. 1900 (4), *barkpikker* Langeland (5); *træpikker*, se flagspætte; *træhakker* Røsnæs (6). – Grønland: *kumangardluk*.

FLAGSPÆTTE, gammeldansk flæspæt, ældre nydansk også flæk-, fladspætte, 1764 flagspætte (7), forleddet kommer sandsynligvis fra middelnedertysk vlacke, vleckte 'plet' = den sort-hvid plettede fjerdragt, jf. ældre dansk flakkæt 'pletet' (8), *flek-*, *flæk-*, *fladspætte* 1852 (9), *flækstær* ØJylland (10), *flækspærre* 1764 (7), *flækspær* SØJylland 1892 (11), omtydet til *flæskespætte* Rye ØJylland (12).

Skovknarre 1630 (13), efterleddet efterligner fuglenæbbets trommelyd, jf. *skovknorre*, -*knark*, -*knærk* ØJylland (14), sml. grønspætte; *rødspætte* (te) o. 1700-1802 (Thy) (15) fra tysk, *rødhakke* o. 1750 (16), *hak-*, *hakkespæt*(te) o. 1700ff; Bornholm (17); *træpikker* 1787ff (18), *amerikansk træpikker* Bornholm (19), *trækleppe* Anholt 1801 (20), *træspæt*, -*klak* 1809 (21), *kniber* 1820 (22).

Johan Lassen Sundeved o. 1900 (23), *Bodil sort-lue* (sorthue) Vejstrup ved Christiansfeld 1884 (24), *navrfugl* Skanderborgegnen (25) af naver 'spiralformet bor'; *mellemspætte* NFyn (26), *pilehugger* SFyn 1894 (27), *Anders (Au)gustesen* Jungshoved (5), *ellekrage* SFalster 1884 (28) er ellers en art af skrigefuglene (*Coracijs garrulus*); *bulhakker* Odsherred 1886 (29); spøgende eller poetisk »skovens tømmersmand« (30).

GRØNSPÆTTE o. 1700ff (31): *gulspætte* o. 1700ff (32), *skovkok* 1852ff; Als, Langeland, Tåsinge

Stor flagspætte med skovmyrer og stankelben i næbbet. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

(33), sml. ovenfor, *skovhane* SØSjælland o. 1850, Lolland 1888 »på grund af dens i forårstiden vidttonende stemme«.

Skidenmette, *skid(e)fugl* Fyn, Langeland o. 1870ff (35), den varsler »skident« vejr sml. nedenfor; *skovknag(e)*, -*knark* SFyn 1800-t (36) omtydet til *skovknægt* SØFyn (37); *træhakker*, *pilehakker* og *elleborer* SFyn o. 1880 (38), *grønspæjler* SFyn 1894 (27), *skovens tømmersmand* Fynshav (39).

LITTERATUR: (1) 659 21,704; 626 376; (2) 427 3,122; (3) 160 1904/28:3243; (4) 212c tb. 56,311; (5) 388; (6) 160 1906/23:301 (1909); (7) 98e 11; (8) 659 4, 1143; (9) 451 61; (10) 794 3,157 (Tåning); 224 1942,137; (11) 160 1904/30:2288; (12) 224 1942,137; (13) 702 358; (14) 68 91 (1795); 160 1904/30:2191; 224 1942,137; (15) 579 R137; 936 54; (16) 255 9,1936, 44; (17) 434 2,129; 903 2, 91f,94; 451 61; 785 235f; (18) 651 134f (Sjæll.); 903 2, 91f,94; 281d (NFyn); 281e (Falster o. 1850); 794 3,157; 169 1,241 (Ryomgård); 224 1942, 137 (Rye, ved Assens); 202d 2,319 (Læsø); 785 240 (Bornh.); (19) 785 235f; (20) 389 1801.4,

54; (21) 439d 2,179; (22) 903 3.2,201; (23) 794 12,1889,153; 464g 6.1,1899,443; (24) 160 1904/27: 2254; (25) 169 2,1925-29, 30; (26) 281d; (27) 224 2, 15; (28) 160 1904/30: 833; (29) 160 1904/30: 336; (30) 659 25, 54; (31) 659 7,283; (32) 659 7,365; 439d 178; 794 3,1885,93 (Silkeb.); (33) 451 59; 388; (34) 138b 42; 165 19,1925,82; (35) 436c 84; 794 3,1885,93; 276 3, 61; (36) 225 1,1969, nr. 26; 160 1904/28: 1101,1102,1103 (1886); (37) 160 1904/30; (38) 160 1904/28: 1102,1103 (1886); (39) 169 3, 1930-31,148.

VARSLER, TROLDDOM

Når spætten skriger eller »trommer« varsler den dårligt vejr (Fyn, Langeland; 1), sml. navne ovenfor; høres det om morgenen kommer der regnvejr (Langeland; 2); skriger den lavt og enstonigt: godt vejr; skarpt og gennemtrængende: uvejr, regn (3); grønspætten klynker, er urolig, skifter ofte træ og hakker meget mod uroligt vejr (4).

Når spætten banker, varsler det død (Røsnæs; 5). At lukke en lås op uden nøgle: man slår en prop i spættens redehul og fuglen henter en urt, når den holdes til hullet flyver tolden ud, samme urt får alle låse til at springe op (fynsk cyprianus o. 1750; 6); når grønspætten har hentet en jernurt lægges et rødt klæde under hullet i træet, fuglen tror det er ild og lader urten falde i det; holdes den mod en lås, og man puster på den, springer den straks op (vestjysk cyprianus; 7); fuglen henter en blomst o.s.v. (8).

LITTERATUR: (1) 436c 84; 388; (2) 276 3, 61; (3) 451b 103; (4) 794 5, 44; (5) 160 1906/23: 301 (1919); (6) 255 9,1936,44; (7) 296g 2,113; (8) 464g 6.1,443.

PROSA OG POESI

Spætte ... hvor betegnende et navn! Sort og hvidt skifter, men mest er det dog sort på hvidt. Sorte kiler og streger felter hoved og hals og striber det hvide under ansigtet. Og videre ned over ryg og vinger og langs de røde bukser flyder tuschen livligt og gyder sig tykt over den smalle, stive hale. En smuk fugl er Tillip. I nordens mørke vinterskove lever han op med sin lyse, spraglede ham – et foster af sneen, nattemulmet og frostdagens røde opgangssol. – Hammen glinsede af muldvarpesort fløjelstone og streg- og pletprydedes af det stærkeste snehvide. Men fremfor alt fangede nakkefjeren øjet: en blussende, valmuerød kalot lyste over den lille bankemesters robuste ansigt. – Mossets grøntskær lyser fra deres ryg og fra svingfjer og hale skinner ædelgranens lysere blåtone. De gule alger, som gror på træernes bark, har lånt

farve til deres bryst ... den tykke sorte søm langs deres barm erindrer rasten om vinternattens dybe måneskygger *Svend Fleuron* (1).

Hvorfor den kaldes flagspætte hertilands er vanskeligt at sige; det er da i al fald det tyske flags farver den bærer, sort, hvidt og rødt *Achton Friis* (2).

Flagspættens lokkeråb – det skarpe kri-kri-kri – er måske ikke vellydende i og for sig ... det hører skoven til og netop dets skarpe, ramme klang gør selv en lille lund urskovsdyb ved sin primitive skarpe, vilde tone *Knud Poulsen* (3).

Forårets første herold, det er flagspætten, der så tidligt som i januar kan finde på, hvis vejret lover for meget, at slå på tromme på ledningspælens blikhat. Vinteren bringer den til tavshed igen, men på hver eneste mild dag hører vi den utrættelige trommeslager ... Den slår foråret ind, håndfast, eller rettere: »hovedfast«, som den er af naturen. Ingen skabning synes i højere grad end den at være uimodtagelig for hjernerystelse *Ole Vinding* (4).

Rundt om klinger den hamrende, snurrende lyd af stærke næb mod en stammes glatte vedsår eller mod en benhård bul, så rungende som en marchtromme i regimentsmusikken *Knud Bavngaard* (5); spætter, der frembringer den som en trommehvirvel eller om pneumatiske mejslers mindende lyd *Johannes V. Jensen* (6); spætternes kastagnet, marimba og tromme *Tage Voss* (7); den store spraglede flagspætte tømmer sin træfacade op *Svend Fleuron* (8).

Spætter flager op og ned · i småløbsryk med ængstet lyt *Cai M. Woel* (9). Spætteskrig · skærer indædt · gennem ben og marv · som skrig · fra hvide fakler · sømmet op på stammevæggen *Cecil Bødker* (10).

Hør, trofast banker · min spættes hammer · og huler veddet bag birkens væg *Hans Hartvig Seedorff* (11); vi hørte spætten hamre · så travlt, så skarpt, så lydt (a); spætter som travle smede · åbnede sprækker af kølighed · i solens smeltende hede (b) *Halfdan Rasmussen* (12). To spætter kablede så spættekåde, · at gøgen dydelig tog fat og spå'de · dem reden fuld af spættekåde ting *Nis Petersen* (13).

Birthe Arnbak (14); Harald H. Lund, Den lille spætte (15).

LITTERATUR: (1) 222n 10,52,83; (2) 248b 2,260; (3) 695b 24; (4) 910f 1,26; (5) 402 26; (6) 890 6; (7) 925 159; (8) 222g 7; (9) 916e 117; (10) 113b 14; (11) 782h XII; (12) a 708b 100; b 708g 17; (13) 682 19; (14) 28 8-11; (15) 537n upag.